DÜŞÜNCE TARİHİ 1

Editör
Sayim Türkman

nobel

DÜŞÜNCE TARİHİ 1

Editör: Sayim Türkman

Yayın No.: 4478
Beşeri Bilimler/Tarih No.: 160
ISBN: 978-625-427-533-3
E-ISBN: 978-625-427-534-0
Basım Sayısı: 1. Basım, Aralık 2022

© Copyright 2022, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Bahar Yanbolulu -baharyanbolulu@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Türkman, Sayim.
Düşünce Tarihi 1 / Editör: Sayim Türkman
1. Basım, XVIII + 316 s., 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-427-533-3
E-ISBN: 978-625-427-534-0
1. Düşünce Tarihi 2. Uygarlık Tarihi 3. Düşünürler 4. Biyografi

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

BÖLÜM YAZARLARI

-Dr. Sinan Öztürk

Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphane Uzm.

e-posta: sinantkgm@gmail.com

ORCID: https://orcid.org/0000-0002-4493-074X

-Dr. Kadir Ertaç Çelik

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü,

e-posta: clkertac@gmail.com

ORCID: https://orcid.org/0000-0002-7856-9411

-Prof. Dr. H. Mustafa Eravcı

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi,

Tarih Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi,

e-posta: hmeravci@hotmail.com

-Dr. Yakup Kirişçi

Sinop Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Yabancı Diller Bölümü,

e-posta: ykiris@sinop.edu.tr

ORCID: https://orcid.org/0000-0002-6807-3199

-Dr. Hamit Karasu

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi,

Tarih Ana Bilim Dalı,

e-posta: hkarasuh@gmail.com

ORCID: https://orcid.org/ 0000-0002-2058-4387

-Dr. Arzu Erman

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi,

Tarih Ana Bilim Dalı,

e-posta: arzu_erman@hotmail.com

-Dr. Mücahide Nihal Engel

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi,

e-posta: nihalgunesengel@gmail.com

-Sümeyra Öztürk

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,

e-posta: sumeyra_ozturk@windowslive.com

-Naime Yüksel Karasu

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi,

Tarih Ana Bilim Dalı,

e-posta: nykarasu@aybu.edu.tr

ORCID: https://orcid.org/0000-0002-3245-5582.

-Doç. Dr. Yaşar Baytal

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi,

Tarih Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi,

e-posta: ybaytal@aybu.edu.tr

ORCID: https://orcid.org/0000-0003-2214-3013

-Hülya Aslan

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,

e-posta: hlyaaslan06@gmail.com

ORCID: https://orcid.org/0000-0001-7880-9166

-Doç. Dr. Sayim Türkman

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi,

Tarih Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi

e-posta: sayimturkman@hotmail.com

ORCID: https://orcid.org/0000-0003-0934-5323

-Fatmanur Demirsoy

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,

e-posta: fdemirsoy21@gmail.com

ORCID: https://orcid.org/0000-0003-0544-2492

-Dr. Abdurrahman İlhan

Araştırmacı

e-posta: arilhan1980@hotmail.com

ORCID: https://orcid.org/0000-0002-3599-1620

-Prof. Dr. Bilal Karabulut

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,

Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi

e-posta: bilal.karabulut@hbv.edu.tr

ORCID: 0000-0002-4751-6165

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM YAZARLARI ..... **iii**

ÖN SÖZ ..... **xiii**

KISALTMALAR ..... **xvii**

HİTİT HÜKÜMDARI III. HATTUŠİLİ KİŞİLİĞİ VE SİYASETİ **1**
Sinan Öztürk

Giriş 1
1. Hattušili'nin Çocukluğu 4
2. Hattušili'nin Kariyeri 5
3. Kadeš Savaşı 9
4. Hattušili'nin Puduhepa ile Evliliği 11
5. Hattušili ve Yeğeni Urhi-Tesup Arasında Geçen Taht Mücadelesi 12
6. Hitit Tahtında III. Hattušili Dönemi 17
7. III. Hattušili'nin Anadolu'daki Faaliyetleri 17
8. III. Hattušili'nin Komşu Ülkelerle İlişkileri 19
8.1. Amurru Ülkesi 19
8.2. Babil Ülkesi 20
8.3. Asur Ülkesi 21
8.4. Mısır Ülkesi 22
Sonuç 27
Kaynakça 29

NICCOLO MACHIAVELLI **33**
Kadir Ertaç Çelik

Giriş 33
1. Hayatı 34
2. Eserleri 36
3. Görüşleri 38
4. Eleştirisi 41
Sonuç 43
Kaynakça 44

MİRZA MAHDUM ŞERİFİ 47
Mustafa Eravcı

Kaynakça 53

TÜRK OKUYUCUSU AÇISINDAN BİR GOTTFRIED WILHELM LEIBNIZ FELSEFESİ DEĞERLENDİRMESİ 55
Yakup Kirişci

Giriş 55
1. "Dünyamız Tüm Olası Dünyaların En İyisi" Savı 58
2. Geçerli, Yeterli Sebep İlkesi 61
3. Uyum ve Kusursuzluk, İyilik ve Kötülük 62
4. Teodise'deki Kader Kavramları 65
Sonuç 68
Kaynakça 69

YARIM KALAN BİR REFORM PROGRAMI: HALİL HAMİD PAŞA ISLAHATLARI VE İKTİDARDAN DÜŞÜŞÜ 71
Hamit Karasu

Giriş 71
1. Sadarete Geldiğinde Siyasi Durum 71
2. Islahat Çalışmaları 72
3. Sürat Topçuları 74
4. Mühendishane-i Bahr-i Hümayun 79
5. Azli ve İdamı 80
Sonuç 84
Kaynakça 84

MODERN YUNAN AYDINLANMASI VE ADAMANTİOS KORAİS 87
Arzu Erman

Giriş 87
1. Modern Yunan Aydınlanması ve Tarihî Arka Planı 89
2. Yunan Aydınlanmasında Önemli Bir Figür: Adamantios Korais 93
2.1. Hayatı 93
2.2. Eserleri 94
2.3. Adamantios Korais'in Yunan Aydınlanmasındaki Rolü ve Etkileri 98
Sonuç 101
Kaynakça 102

18. YÜZYIL OSMANLI MISIRINDA BİR ENTELEKTÜEL: ABDURRAHMAN EL-CEBERTİ 105
Mücahide Nihal Engel

Giriş 105
1. Sahneyi Hazırlamak: 18. Yüzyıl Osmanlı Mısırı 106
2. Abdurrahman b. Hasan el-Ceberti 110
3. Ceberti'nin Tarihçiliği 122
Sonuç 124
Kaynakça 125

SULTAN II. ABDÜLHAMİD VE İNGİLTERE SİYASETİ 127
Sümeyra Öztürk

Giriş 127
1. II. Abdülhamid'in Hayatı ve Şahsiyeti 130
2. II. Abdülhamid'in Padişahlığının İlk Dönemlerinde Meydana Gelen Olaylar 132
3. II. Abdülhamid'in İngiltere'ye Yönelik Siyaseti 135
Sonuç 141
Kaynakça 142
EKLER 145

XIX. YÜZYILIN İKİNCİ YARISINDA ASKERÎ BİR KİŞİLİK OLARAK AHMED CEVAD PAŞA 151
Naime Yüksel Karasu

Giriş 151
1. Ahmed Cevad Paşa'nın Hayatı ve Askerî Şahsiyeti 153
2. Ahmed Cevad Paşa'nın Eserleri Üzerine Genel Bir Değerlenme 161
Sonuç 168
Kaynakça 169

ZİYA GÖKALP VE TARİHÇİLİĞİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME 173
Yaşar Baytal

Giriş 173
1. Ziya Gökalp'in Yaşamı ve Düşünce Dünyası 174
2. Ziya Gökalp'in Tarihçilik ve Türk Tarihçiliği Üzerine Düşünceleri 185
Sonuç 190
Kaynakça 192

DÜŞÜNCE TARİHİ BAĞLAMINDA ENVER PAŞA'NIN EKLEKTİK DÜŞÜNCE HAREKETLERİNİN OSMANLI SON DÖNEMİ ASKERÎ VE SİYASİ HAYATINA YANSIMASI....195
Hülya Aslan

Giriş 195
1. Enver Paşa'nın Kimliği (1881-1922) 197
2. İsyankâr Enver Bey'den Kahraman Enver Bey'e 200
3. İslam Mücahidi Enver Bey'in Mefkûresi 200
4. Balkanlar'da Milliyetçilik Tasavvurunda Enver Bey 201
5. Düşüncelerini Gerçekleştirme Uğruna Sona Giden Yolda Enver Paşa 202
6. Enver Paşa'nın Şahsiyeti 203
7. Enver Paşa'nın Düşünce Dünyasını Şekillendiren Parametreler 205
8. Enver Paşa'nın Askerî ve Siyasi Kimliğinin Oluşum Süreci 207
9. Enver Paşa'nın Askerî ve Siyasi Arenada Düşünce Manevraları 209
10. Enver Paşa'nın Türkçülük Düşüncesinden Turancılığın Ayak Seslerine 210
11. Eklektik Düşünce Hareketlerinin Osmanlı Devleti'ne Yansıması 216
Sonuç 217
Kaynakça 218

KAZIM KARABEKİR PAŞA'NIN ASKERÎ VE SİYASİ HAYATINDAN KESİTLER....223
Sayim Türkman

Giriş 223
1. Kazım Karabekir Paşa'nın Askerî Hayatı 224
1.1. Balkan Harbi 224
1.2. Birinci Dünya Savaşı 225
1.3. İstiklal Harbi (Kurtuluş Savaşı) 226
1.3.1. Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a Çıkışı ve Erzurum'da Kazım Karabekir Paşa ile Çalışmaya Başlamaları 227
1.3.2. Kazım Karabekir Paşa Doğu'nun İnsicamını Sağlıyor 231
1.3.3. Mustafa Suphi olayı 233
1.3.4. TBMM'de Seçimlerin Yenilenmesi 233
2. Kazım Karabekir Paşa'nın Siyasi Hayatı 234
2.1. Yeni Rejim Hakkında Mustafa Kemal Paşa'nın Makamında Yapılan Tartışma 234
2.2. Karabekir Paşa'nın Cumhuriyetin İlanı Hakkında Tutumu 237
2.3. Terakkiperver Fırkasının Kurulması 239
2.4. İzmir Suikastı 240
Sonuç 242
Kaynakça 243

BİR BAŞKA AÇIDAN ADNAN MENDERES VE MUHAFAZAKÂRLIK 245
Abdurrahman İlhan

Giriş 245
1. Çocukluk ve Gençlik Yılları 245
2. Siyasete Girişi 246
3. Muhafazakâr Düşünce Yapısı 248
4. Orta Doğu İlişkileri ve İslam Dünyasına Bakışı 249
5. İktidar Yılları ve Muhafazakâr Halk Kitleleri Üzerindeki Etkisi 253
Sonuç 257
Kaynakça 258

TÜRK DÜŞÜNCE TARİHİNDE NECİP FAZIL KISAKÜREK VE DOĞU-BATI TAHLİLİ 261
Fatmanur Demirsoy

Giriş 261
1. Necip Fazıl Kısakürek'in Sosyal ve Politik Hayatı 262
2. Necip Fazıl Kısakürek'in Siyasi-Edebî Mecmuası: Büyük Doğu Dergisi 268
3. Necip Fazıl Kısakürek'in Fikir Dünyasında Doğu-Batı Tahlili 270
4. Necip Fazıl Kısakürek ve Tiyatro 272
Sonuç 273
Kaynakça 274

NELSON MANDELA: HAYATI, MÜCADELESİ VE FİKİRLERİ 275
Abdurrahman İlhan

Giriş 275
1. Çocukluk Dönemi (1918-1934) 276
2. Eğitim Hayatı (1934-1940) 277
3. Zorlu Johannesburg Yılları 278
4. Siyasi Başlangıçlar 279
5. Direniş Kampanyaları 281
6. Vatana İhanet Davası (1956-1961) 284
7. Silahlı Mücadeleye Dönüş, Sharpville Katliamı ve İlk Olağanüstü Hâl (1960) 285
8. Ulusun Mızrağı: MK (1961) 286
9. Afrika Turu ve Destek Arayışı (1962) 287
10. Güney Afrika'ya Dönüş ve Tutuklanma (1962) 288
11. Rivonia Davası (1962-1964) 289
12. Robben Adası'nda 18 Yıl (1964-1982) 290

13. Pollsmoor Hapishanesi Yılları (1982-1988) 291
14. Victor Verster Hapishanesi Yılları ve Özgürlüğüne Kavuşması: (1988-1990) 292
15. Başkanlığa Doğru Giden Süreç 293
16. CODESA Görüşmeleri (1991-1992) 294
17. 1994 Genel Seçimi: İlk Tam Temsili Demokratik Seçim 295
17.1. Güney Afrika Başkanlığı Dönemi (1994-1999) 295
17.2. Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu 296
17.3. Siyasetten Çekilme (1999-2004) 297
17.3. Yaşlılar Grubu (2007) 298
18. Ulusal ve Uluslararası Ödüller 298
Kaynakça 299

TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA SİYASİ LİDERLERİN ROLÜ: SÜLEYMAN DEMİREL ÖRNEĞİ 301
Bilal Karabulut

Giriş 301
1. Türk Dış Politikasının Temel Özellikleri 302
2. Süleyman Demirel'in Siyasi Hayatına Genel Bir Bakış 305
3. Süleyman Demirel'in Dış Politika Anlayışı 308
4. Süleyman Demirel'in Dış Politika Anlayışını Ortaya Koyan Bir Örnek Olay: Karabağ Sorunu ve Süleyman Demirel'in Yaklaşımı 310
Sonuç 313
Kaynakça 314

ÖN SÖZ

Düşünce tarihi denilince birçok alanda yapılan çalışmalar akla gelmelidir. Yazının icat olmasından günümüze kadar, birey ve toplumları etkileyen fikir akımlarının yanı sıra bunlara derinlik katan diğer düşünürlerin katkıları, o fikirlerin günümüze kadar gelmesine hizmet etmiştir. Fikir akımları, aslında ülkelerin iktisadi, siyasi ve kültürel anlamda kalkınmalarını sağlamak için birçok düşünce ve siyaset adamının gündeminden hiç çıkmamış ve toplumsal ve bireysel sorunlara çare bulabilmek için devamlı fikir üretmişler ve sonunda düşünce tarihinde yerini alan ideolojiler ve düşünsel felsefeler ortaya çıkmıştır.

Geçmişten günümüze her şey zaman geçtikçe tekâmül etmekte ve zamansal bir seyir izlemektedir. Sanayi ve teknoloji alanlarında; özellikle kara, deniz ve hava araçlarının yanı sıra bilgisayar, telefon teknolojisi, tıbbi cihazlar ve uzay araçları gibi birçok teknolojinin gelişiminde, önce hayal edilen düşünceler ve daha sonra teknolojik gelişmelerin katkıları, şu andaki buluşların zeminini hazırlamıştır. Bu ürünlerin hepsinde bir düşüncenin tek tek halkaları vardır. Teknolojide olan bu gelişmeler, siyasi ve sosyal bilimlerde de benzer halkalardan meydana gelmektedir. Düşünsel halkalar, statik değil dinamiktir ve zaman geçtikçe değişim ve gelişim göstermektedir.

Tarih, edebiyat, felsefe, sosyoloji, iktisadi teoriler, tıp, teknoloji ve diğer alanlardaki fikrî ve ilmî gelişmelerin tarihsel içeriğinde düşünce tarihine dâhil edilecek önemli fikrî çalışmalar vardır. Bu çalışmaları yürüten bilim adamlarının biyografileri de düşünce tarihinde yerini almaktadır. Sadece bilim dünyasında değil, siyasi ve askerî açıdan toplumların kurtuluşuna ve gelişmesine vesile olan önemli şahsiyetlerin biyografileri de düşünce tarihinde yerini almaktadır. Bu kadar geniş alana sahip olan düşünce tarihi aslında uygarlıklar tarihine de ışık tutmaktadır.

Türkiye'de düşünce tarihi çalışmaları yeterli düzeyde değildir. Bu alanda en fazla emek veren akademisyenlerin başında Prof. Dr. Hilmi Ziya Ülken gelmektedir. Bu alanda çok sayıda eser yazarak ve dergiler çıkararak bilme katkı sağlamıştır. Bunların başında *Çağdaş Türkiye'de Düşünce Tarihi* kitabı gelmektedir. Bu kitap son yüzyılı kapsayan değerli bir eserdir. Çok geniş bir çalışma alanı içermesi sebebiyle elimizdeki bu eser çok yazarlı olarak tasarlanmış ve

daha fazla biyografik çalışma ile önemli görülen şahısların kısa hayatlarının yanı sıra varsa siyasi hayatları ve alanında yapmış olduğu eserleri, düşünceleri ele alınmıştır. Bu açıdan her bir konu başlığını yazan yazarların görüşleri de doğal olarak kendine aittir. Kitaptaki yazım sırası için biyografisi seçilen şahsiyetlerin doğum yılları esas alınmıştır.

Ön sözün hemen ardından Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Tarih Bölümünde görevliyken merhum olan değerli kardeşimiz Araştırma Görevlisi Maşallah Nar ile ilgili "Anısına" yazısı yazılmıştır.

Arş. Gör. Maşallah Nar'ın Anısına…

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Tarih Bölümü Orta Çağ Tarihi Ana Bilim Dalının parlak ve gelecek vaat eden genç asistanı Maşallah Nar, yakalandığı amansız hastalık nedeniyle 29 Ekim 2021 günü ahirete irtihal etti. Maşallah Nar, çevresindeki herkes tarafından dürüst ve mert bir insan, fedakâr bir Müslüman, müşfik bir baba ve iyi bir eş olarak bilinmekteydi. Orta Doğu ve özellikle İran üzerine yaptığı tarihsel ve güncel çalışmalar yüksek bir akademik kaliteye sahipti. Bölge dillerine olan vukufiyetinin yanı sıra güçlü ve keskin bir analitik zekâya sahip olan Maşallah Nar'ın aramızdan bu denli erken ayrılmasının yalnızca onu tanıyanlar için değil, Türk akademisi için de büyük bir kayıp olduğuna inanıyoruz.

Meslektaşımız Maşallah Nar'a Yüce Mevla'dan rahmet niyaz ederken bu kitabı onun aziz anısına ithaf ediyoruz…

KISALTMALAR

ÄHK	Die Ägyptische-hethitische Korrespondenz aus Boghazköi
Ay.	Arka yüz
bk.	Bakınız
CTH	Catalogue des Textes Hittites
çev.	Çeviren
dn.	Dipnot
KBo	Keilschrifttexte aus der Boghazköy
KUB	Keilschrifturkunden aus der Boghazköy
M.Ö.	Milattan önce
NBC	The Nies Babylonian Collection (at Yale University)
Öy.	Ön yüz
s.	Sayfa no
ss.	Sayfadan sayfaya
vd.	Ve devamı